

СТАНОВИЩЕ

За дисертационния труд „*Дискусиите и дебатите като методи в обучението по философия*“ на Иван Николич, докторант във Философския факултет на СУ „Св. Кл. Охридски“ по програма „Философия с преподаване на английски език“ от проф. дфн Веселин Петров Петров (ИИОЗ – БАН)

Дисертационният труд на Иван Николич „*Дискусиите и дебатите като методи в обучението по философия*“, написан изцяло на английски език, е в обем от 168 стандартни страници и се състои от въведение (като първа глава), три глави и заключение (като пета глава). Библиографията е от 135 заглавия, от които огромното мнозинство – 128 заглавия са на латиница (предимно английски език) и още няколко заглавия на кирилица (български и сръбски езици).

Въведението започва с формулировка на основната теза, защитава в дисертацията, а именно, тезата, че дискусиите и дебатите са най-добрите методи за обучение по философия и че активното участие в тези форми може по много начини да допринесе за по-доброто разбиране от страна на студентите на много житейски ситуации. Това е валидно особено за философията, чиято основна задача е да развива критическото мислене и същевременно е отговор на въпроса какво означава да си преподавател по философия. Аргументирането и развиването на тази теза в цялата дисертация определя нейната структура, като най-напред се прави анализ и интерпретация на някои моменти от философско-историческото наследство; след това се анализират и интерпретират съвременни концепции по основните ключови понятия, свързани с провеждането на дискусии и дебати; и накрая се изследват техниките, посредством които те се провеждат. Предложената обосновка на структурата е оригинален начин на въвеждането ѝ, но отсъствието на изрично формулирана цел и задачи на дисертацията крие риска (който ще бъде посочен на съответното място в текста) от неяснота кои точно въпроси от изключително широката тема на обсъждане ще бъдат изследвани в дисертацията. Във въведението е изложено накратко и описание на преподаването на философия в Сърбия.

Същинското изложение на дисертацията започва със следващата глава, посветена на историческия произход на разглеждания начин на преподаване по философия. Изследването започва със софистите, като се акцентира върху техните техники на аргументация с цел по-доброто провеждане на дискусии и дебати. Акцентира се върху

възникването и реализирането на идеята за дисоциация, т.е. опита на противоположните взаимодействащи си позиции, и върху публично сертифицираната експертиза. Продължава се с анализа на метода на Сократ, т.е. неговата диалектика, която не просто развива по-нататък техниката на аргументация на софистите, но отива отвъд нея. Трети опорен пункт в тази глава на дисертацията е анализът на будистката традиция в така наречената негативна диалектика. Подчертава се, че особеното на будистката философия е, че всички проблеми се полагат в полето на иманентното, а не в полето на трансцендентното. Дисертантът неявно поддържа, че трите традиции – софистите, Сократическият метод и будистката традиция – представляват все по-развити техники и методи на водене на диалог и дебат. Последният извод се потвърждава и от беглото разглеждане в дисертацията на възгледите на Йоан Дамаскин – представител на средновековната византийска християнска традиция – като представляващи връзка между позициите на будизма и Западната традиция или дори тяхно интегриране. (Дребна бележка: името на проф. Иван Христов, който е цитиран, е изписано по два различни начина: на стр. 38 като Christov, а на стр. 39 като Hristov. Кое от двете е вярното?) Тази част на дисертацията завършва с разглеждане на Анселм Кентърберийски като модел за метода на дисоциацията. Тук бих поставил следния (малко софистичен) въпрос: след като в тази глава на дисертацията се прокрадва мисълта, че всяка следваща практика на философстване е по-развита и по-висша от предишните (Сократ – спрямо софистите, Йоан Дамаскин – спрямо будизма и Западната традиция и т.н.), как това се съгласува с основната теза на дисертацията, че дискусии и дебати са най-добрите методи за обучение по философия? Не излиза ли, че в крайна сметка всичко се върти около дискусии и дебати, къде тук е развитието на процеса на обучение по философия?

Третата глава е най-голямата в дисертацията – съдържа осем параграфа – и е посветена на съвременното. В началото дисертантът прави разграничение между дискусия и дебат. За него дискусията е въведение към дадена философска тема, а дебатът е качествено развитие на тази тема. След това той се спира на критичното мислене, като лансира тезата, че най-добрата образователна позиция като изходна точка за развитие на критичното мислене е на границата между есенциализма и перениализма. Тази теза обаче е приета по-скоро като предпоставка, липсва аргументация в нейна защита: защо това да е „най-добрият модел, по който да се провеждат дискусии и дебати“? Освен това в Автореферата авторът говори ту за критично мислене, ту за критическо мислене дори и в едно и също изречение. Кое от

двете е вярното? На английски език терминът е един и същ: *critical thinking*, но на български има смислова разлика. Авторът стига до извода, че критичното мислене може да се разглежда като „конструктивно мислене“ в широк смисъл. Той говори за развитие на креативността и конструктивността. В тази връзка бих искал да попитам дали според него е възможно да съществува конструктивност без креативност, защото поне на пръв поглед, изхождайки от смисъла на тези понятия, изглежда, че това не е възможно? Но ако не е възможно, защо тогава трябва да ги разграничаваме? Дисертантът смята за най-добра дефиниция на критично мислене следното определение: „Критичното мислене е мислене, което улеснява изпитанието, тъй като се опира на определени критерии, то се самокоректира и е чувствително към контекста“. Може би щеше да е по-добре в текста на дисертацията да беше изложено по-подробно обяснение на тази формулировка.

В следващия параграф дисертантът обсъжда общата структура на воденето на дискусиите и дебатите. Разгледани са различни гледни точки и подходи, като се разграничават неформалните и формалните стъпки. Прави се извод, че неформалните стъпки са основни за дискусиите, а формалните – за дебатите. Заедно с този въпрос се разглежда и въпроса за дисциплината, като се подчертава, че трябва да се стремим към такава дисциплина, при която студентите да се чувстват свободни да изразяват своето мнение. Като бележка при описването на структурата на дебата бих посочил, че не са взети пред вид съвременните промени в начините на обучение, когато в обучението навлиза изкуствения интелект – засега все още във вид само на компютри и помагачи работи, но с тенденция към развитие на самостоятелни форми на изкуствен интелект, които също ще бъдат въввлечени в процесите на обучение и ще зложат свои собствени методи. В тази връзка би представлявало интерес да се обсъди (или поне дискутира) как тези нови форми ще се отразят на обучението по философия и дали самата философия ще измени характера си? Може би да се изисква обсъждането и на такива въпроси в дисертацията е твърде максималистично. Тук проличава недостатъкът, че в увода на дисертацията не е посочена точната цел и задачи за изследване, а само е формулирана основна теза. Но така не се очертава ясно кръга от изследваните въпроси.

По-нататък в дисертацията се разглеждат последователно предложените основни елементи от структурата на воденето на дебати, като се започва с елементите „скандалон“, работа върху отрицанието и съмнение; разглеждат се някои заблуди в процеса на воденето на дебати, както и какви са критериите за правилност в смисъла. Авторът поддържа, че дедуктивната коректност също може да бъде адекватен начин за

развиване на дебат. Тази глава завършва с обяснение какво представлява критиката в пълния смисъл на думата. Според автора става дума за развитието на креативността при прехода от форма на знание 'know what' към форма на знание 'know how'. Той отхвърля мита, възродил се от началото на настоящия век, според който данните и тяхното притежание са достатъчни за знанията, и се съгласява с Ръсел, че самото притежаване на информация не представлява знание в истинския смисъл на думата. В крайна сметка дисертантът заключава, че целият процес на дискусии и дебати има за цел да предостави основа и да ръководи развитието на нагласата, че различните форми на познание не са изолирани един от друг, като „генериран“ тип познание.

Четвъртата, последна глава от дисертацията е посветена на техниките за управление на дискусии и дебати. Посочени са техниката на кръглата маса, техниката на седене под формата на подкова, техниката на „изтегляне на име от шапката“, техниката на дискусия със съученика до мен, техниката на правилно структуриране на аргумента, техниката на гласуване, техниката на горещия стол, техниката на отборно състезание и др. В тази връзка у мен възниква въпрос какво е мястото на реториката и нейните похвати при воденето на дискусии и дебати? Тук аз имам пред вид реториката като логическа дисциплина, а не ораторското изкуство. В дисертацията не е разгледана взаимовръзката между двете, а според мен би следвало поне да се очертаят някои общи положения на тази взаимовръзка, каквато несъмнено съществува.

В заключението на дисертацията авторът подчертава, че трябва да продължи упоритата работа, за да стане диалогичната форма на преподаване доминираща над монологичната, която все още преобладава. Като обобщение на цялата дисертация се посочва изводът, че философията чрез своето историческо развитие предоставя плурализъм на съдържанието по всички обсъждани проблеми, както и многобройни начини за изследване на тези проблеми. Качеството на преподаването не е в притежаването на информация, а в способността да се справяме в днешния сложен свят – извод, който е бил правен от редица видни философи, занимавали се с проблеми на образованието като Ръсел, Уайтхед и др.

Авторефератът на дисертацията точно и ясно представя съдържанието на самата дисертация. Той е твърде, дори прекалено подробен – 72 стр., но това в случая е плюс.

Като критична бележка в добавка към вече направените в хода на настоящото становище бих посочил наличието на неточност в цитирането на литературата: в текста на дисертацията има позоваване на Ръсел, което е посочено като Russell, 2015 (т.е. на английски език – вж стр. 26, 86), но в библиографията фигурира само Rasel (на сръбски

език). Би следвало в текста позоваването също да е изписано като Rase1, така както е в цитираната литература.

Съгласен съм със същността на формулираните от дисертанта приноси. Тук бих направил само бележката, че малко трябва да се промени формулировката им. Почти във всеки принос се казва: опитахме се да направим това, да обясним онова и т.н. Но опитването само по себе си не е принос: и един щангист може да се опита да вдигне щанга от 500 кг, но това още не е постижение – такава ще бъде, само ако успее. Приносите на дисертацията трябва изрично да се формулират във вида: постигнахме това, аргументирахме онова и т.н. Разбира се, тук става дума само за подходящата формулировка на приносите, а не за тяхната същност, която е налице и действително изразява постигнатото.

Дисертантът има седем излезли от печат публикации по темата на дисертацията на сръбски език, което е повече от достатъчно според изискванията на българското законодателство.

Не познавам дисертанта Иван Николич и нямам съвместни публикации с него.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: Направените бележки ни най-малко не омаловажават постиженията на дисертанта. Те имат за цел да стимулират подобряване на текста с оглед неговото евентуално публикуване във вид на монография. Дисертацията покрива всички изисквания за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ и дори надхвърля редица от тях. Въз основа на всичко, казано от мен дотук, гласувам убедено за присъждането на Иван Николич на образователната и научна степен „доктор“ по философия и призовавам другите членове на журито да сторят същото.

София

проф. дфн Веселин Петров:

30.12.2019 г.